

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5

№ 04-14/12-203 (185278)

"11" вересня 2019 р.

Сергієнко К.С.

Шановна Катерино Сергіївно!

У Комітеті з питань гуманітарної та інформаційної політики відповідно до частини десятої статті 23¹ Закону України «Про звернення громадян» розглянуто Вашу електронну петицію, яка в установленний строк не набрала необхідної кількості голосів на підтримку.

Користуючись нагодою, дозвольте висловити Вам подяку за Вашу громадську позицію та небайдужість до питання захисту прав дітей, які опинились в складних життєвих обставинах.

Щодо Ваших законодавчих пропозицій, оскільки порушені питання потребують ретельного опрацювання, наш Комітет визначив за доцільне звернутися до Міністерства соціальної політики України та Міністерства юстиції України з проханням проаналізувати зазначені питання та надати Комітету пропозиції щодо можливих шляхів їх вирішення.

З повагою
Голова Комітету

О.ТКАЧЕНКО

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5

№ 04-14/12-201 (185276)

"11" листопада 2019 р.

Міністерство соціальної
політики України
вул. Еспланадна, 8/10,
м. Київ, 01023

На виконання доручення Першого заступника Голови Верховної Ради України Стефанчука Р.О. до Комітету для розгляду надіслано електронну петицію Сергієнко К.С., яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на підтримку.

Відповідно до статті 242 Цивільного кодексу України законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей є батьки (усиновлювачі). Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною.

Статтею 243 Сімейного кодексу України передбачено, що опіка, піклування встановлюються над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування.

В разі смерті того батьків, з яким проживала дитина після розлучення батьків, єдиним її законним представником стає інший з батьків.

Інші родичі (бабуся, дідусь, тітки, брати, сестри), які фактично опікувались дитиною та брали участь у її вихованні, можуть стати її законними представниками в разі позбавлення батька батьківських прав та визнання їх опікунами над дитиною.

На думку заявниці, така ситуація не йде на користь самої дитини, оскільки батько, який після розлучення проживав окремо, фактично не приймав участі у її вихованні.

Заявниця пропонує внести зміни до діючого законодавства в частині встановлення за рішенням суду статусу законного представника близьким родичам дитини, які брали участь у її вихованні та передбачити найкоротший строків щодо розгляду таких судових справ.

Враховуючи повноваження Міністерства соціальної політики України в сфері формування та реалізації державної політики з питань сім'ї та дітей, усиновлення та захисту прав дітей та надсилаючи електронну петицію Сергієнко К.С., просимо проаналізувати пропозицію заявниці та висловити щодо неї свою позицію.

Про результати розгляду просимо повідомити Сергієнко К.С. та Комітет.

Додаток: на 2 аркушах.

Голова Комітету

О.ТКАЧЕНКО

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5

№ 04-14/12-202 (185277)

"11" жовтня 2019 р.

Міністерство юстиції
України

На виконання доручення Першого заступника Голови Верховної Ради України Стефанчука Р.О. до Комітету для розгляду надіслано електронну петицію Сергієнко Катерини Сергіївни, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на підтримку.

Відповідно до статті 242 Цивільного кодексу України законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей є батьки (усиновлювачі). Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною.

Статтею 243 Сімейного кодексу України передбачено, що опіка, піклування встановлюються над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування.

В разі смерті того батьків, з яким проживала дитина після розлучення батьків, єдиним її законним представником стає інший з батьків.

Інші родичі (бабуся, дідусь, тітки, брати, сестри), які фактично опікувались дитиною, можуть стати її законними представниками в разі позбавлення батька батьківських прав та визнання їх опікунами над дитиною.

На думку заявниці, така ситуація не йде на користь самої дитини, оскільки батько, який після розлучення проживав окремо, фактично не приймав участі у її вихованні.

Заявниця пропонує внести зміни до діючого законодавства в частині встановлення за рішенням суду статусу законного представника близьким родичам дитини, які брали участь у її вихованні та передбачити найкоротший строків щодо розгляду таких судових справ.

Надсилаючи електронну петицію Сергієнко К.С., просимо проаналізувати пропозицію заявниці та висловити щодо неї свою позицію.

Про результати розгляду просимо повідомити Сергієнко К.С. та Комітет.

Додаток: на 2 аркушах.

Голова Комітету

О.ТКАЧЕНКО

**МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
(Мінсоцполітики)**

вул. Еспланадна, 8/10, м. Київ, 01601, тел.: (044) 289-70-60, факс: (044) 289-00-98 E-mail: info@mlsp.gov.ua,
Код ЄДРПОУ 37567866, реєстраційний рахунок 35213015078737 в ДКСУ м. Києва, МФО 820172

24.10.2019 № 18442/02-19/57

на № 04-14/12-201(185276) від 11.10.2019

**Комітет Верховної Ради
України з питань
гуманітарної та інформаційної
політики**

Про розгляд електронної петиції
Сергієнко К. С.

Міністерство соціальної політики відповідно до листа Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики розглянуло електронну петицію Сергієнко К. С. щодо законодавчого визначення законними представниками дітей, окрім батьків, інших родичів та повідомляє.

Ратифікувавши в 1991 році Конвенцію ООН про права дитини Україна визнала свою відповідальність перед світовим співтовариством щодо забезпечення на своїй території всіх положень цього документа, підтвердила свій курс на підтримку загальнолюдських цінностей та розбудову демократичної держави, взяла на себе зобов'язання щодо захисту прав дітей. Згідно із цією Конвенцією держави-учасниці забезпечують, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини.

Наразі законодавство України приведене у відповідність до вищезазначеного міжнародного документа.

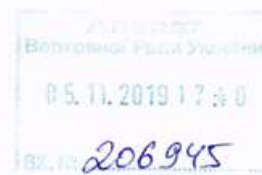
Зокрема, Сімейний кодекс України визначає, що батьки дитини несуть відповідальність за виховання та розвиток дитини, а також вони мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини.

Тому процедура позбавлення батьківських прав належить виключно до повноважень судової гілки влади та визнана Пленумом Верховного Суду України крайнім заходом впливу, застосування якого слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей.

Водночас принагідно інформуємо, що відповідно до статті 242 Цивільного кодексу України законними представниками малолітніх та неповнолітніх дітей є: батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники, а також інші особи у випадках, встановлених законом.

Наразі законодавством також визначено, що:

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
18442/02-19/57 від 24.10.2019

якщо дитина постійно проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, функції опікуна та піклувальника щодо неї покладаються на адміністрацію цих закладів (стаття 245 СК);

прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будників сімейного типу є законними представниками прийомних дітей та вихованців і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники (статті 256² та 256⁶ Сімейного кодексу України).

Відповідно до Закону України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” дитина може бути влаштована на постійне проживання до відповідного закладу, сім'ї опікунів, піклувальників, прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу та мати інших, крім батьків, законних представників, після надання їй статусу сироти або позбавленої батьківського піклування, у разі:

смерті або загибелі батьків,

позбавлення їх батьків батьківських прав;

відібрання у батьків без позбавлення батьківських прав;

визнання батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими;

відбування покарання батьками в місцях позбавлення волі;

перебування батьків під вартою на час слідства;

розшуку батьків органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження;

тривалості хвороби батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;

якщо дитина розлучена із сім'єю (відповідно до Закону України „Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”),

якщо дитина підкинута та її батьки невідомі;

якщо від дитини відмовилися батьки;

якщо батьки дитини не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з їх перебуванням на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

якщо діти безпритульні.

Крім цього, статті 257 - 263 Сімейного кодексу України наділяють бабу, діда, сестру, брата, мачуху, вітчима правами на участь у вихованні дитини, на спілкування з нею, на звернення за захистом її прав та інтересів до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень.

Водночас принагідно інформуємо, що з метою удосконалення системи захисту права кожної дитини на виховання у сім'ї та догляд своїх батьків шляхом формування відповідального ставлення до батьківства, вдосконалення безпечних для дітей шляхів організації допомоги батькам у їх вихованні Мінсоцполітики розроблено проекту Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння формуванню відповідального батьківства”, який передбачає:

запровадження поряд із відповідальністю того з батьків, з ким проживає дитина, за невиконання рішення органу опіки та піклування або суду щодо визначення способів участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею, у вирішенні питань щодо її лікування, навчання іншого з батьків, відповідальності того з батьків, хто проживає окремо від дитини, в частині реалізації права дитини на спілкування з ним;

нормативно-правове врегулювання питання щодо представництва інтересів дітей без супроводу батьків або осіб, які їх замінюють, для забезпечення всебічного захисту таких дітей особами, які безпосередньо їх доглядають, та державою.

Заступник Міністра

О. Коваль

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**
Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001
тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83
Email: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua
Web: <http://www.minjust.gov.ua>,
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

**Комітет Верховної
Ради України з
питань гуманітарної
та інформаційної політики**

У зв'язку з листом Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики від 11 жовтня 2019 року № 04-14/12-202 (185277) Міністерством юстиції України розглянуто електронну петицію громадянки Сергієнко К.С. стосовно пропозицій внесення змін у законодавство в частині встановлення за рішенням суду статусу законного представника близьким родичам, які брали участь у вихованні дитини, та повідомляє, що за результатами його розгляду Міністерством юстиції України надані відповідні роз'яснення заявнику у листі, копія якого додається.

Додаток: на 3 арк. в 1 прим.

Перший заступник Міністра

Євгеній ГОРОВЕЦЬ

Апарат
Верховної Ради України
УВ
Міністерство юстиції України
№39585/1294-1-19/8.1.4 від
30.10.2019
Горовець Є.М. (Перший заступник
Міністра) 29.10.2019 19:08

202591

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**
Мін'юст

Сергієнко К.С.

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001
тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83
Email: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua
Web: <http://www.minjust.gov.ua>,
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

*Щодо пропозицій внесення змін у законодавство
в частині встановлення за рішенням суду
статусу законного представника близьким
родичам, які брали участь у вихованні дитини*

Міністерством юстиції України розглянуто Ваше звернення, надіслане листом Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики від 11 жовтня 2019 року № 04-14/12-202 (185277), щодо пропозицій внесення змін у законодавство в частині встановлення за рішенням суду статусу законного представника близьким родичам, які брали участь у вихованні дитини, та в межах компетенції повідомляється.

Насамперед Міністерство юстиції України висловлює вдячність за Вашу активну громадянську позицію та увагу до проблем правового регулювання відносин, пов'язаних із захистом прав дітей.

Разом з цим зазначаємо, що правова підстава виникнення представництва та його суб'єктний склад залежать від характеру правовідношення, внаслідок якого представник наділений відповідними повноваженнями.

Так, *батьки (усиновлювачі)* є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей.

Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною.

Законним представником у випадках, встановлених законом, може бути інша особа (стаття 242 Цивільного кодексу України).

Тобто, представництво за законом є різновидом представництва, підставою виникнення якого, на відміну від добровільного представництва, виступає не воля особи, яку представляють, а вказані у законі юридичні факти. Так, законне представництво батьків засновується на юридичному факті походження дітей від батьків, недосягнення дитиною віку, з якого пов'язується можливість самостійного набуття і здійснення цивільних прав та обов'язків, а також на відповідних нормах закону.

Відповідно до положень статті 151 Сімейного кодексу України (далі – СК) саме батьки мають переважне право перед іншими особами на

Міністерство юстиції України
№39582/1394-1-19/8.1.4 від
30.10.2019
Горовець Є.М. (Перший заступник
Міністра) 29.10.2019 19:13

особисте виховання дитини. Батьки мають право залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам.

Мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу (стаття 141 СК).

Тобто, з огляду на правову природу законного представництва саме представницькі повноваження виникають за наявності відповідних юридичних фактів автоматично. Згідно з чинним законодавством близькі родичі дитини, зокрема баба чи дід, можуть бути її законними представниками як опікуни. Проте опіка може встановлюватися лише над дітьми, *позбавленими батьківського піклування*.

Таким чином, однією із загальних засад регулювання сімейних відносин, на яких ґрунтуються норми Сімейного кодексу й інших актів сімейного законодавства, є рівність прав та обов'язків матері та батька щодо дитини.

Разом з цим у разі наявності підстав вважати, що існує загроза зловживання батьками своїми правами чи обов'язками та/або, як наслідок, порушення прав дитини, звертаємо увагу на можливість використання закладеного в законодавстві механізму захисту найкращих інтересів дитини, як одного із важливих принципів сімейного права.

Так, статтею 258 СК регламентовано права баби і діда щодо захисту внуків, згідно з якою баба і дід мають право на самозахист внуків.

Баба і дід мають право звернутися за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних внуків *до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень*.

Насамперед право на самозахист дитини надано батькам (частина перша статті 154 СК), тобто право на самозахист внуків, яким наділені дід і баба є додатковим способом захисту дитини, однак це не означає, що обидва суб'єкти права на самозахист дитини не можуть реалізувати таке право одночасно.

Аналогічні за змістом правомочності щодо права на захист дітей мають також сестра чи брат відповідно до положень статті 262 СК.

При цьому у разі звернення заінтересованих осіб *до органу опіки та піклування* інформуємо, що згідно з частиною другою статті 19 СК рішення органу опіки та піклування є *обов'язковим до виконання*, якщо протягом десяти днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду, крім випадку, передбаченого частиною другою статті 170 цього Кодексу.

Стосовно вживання в сімейному законодавстві термінології «батько», «батьківство» слід зазначити, що, враховуючи особливості української лінгвістики, окреслені поняття застосовуються залежно від особливостей

відносин, у яких певні особи беруть участь, та обсягу прав і обов'язків, яких вони набувають.

Так, шлюбом є сімейний союз *жінки та чоловіка*, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану (стаття 21 СК).

Відповідно до положень статей 49, 50 СК дружина має право на *материнство*. Чоловік має право на *батьківство*.

У свою чергу положеннями сімейного законодавства регламентовано відповідні права та обов'язки *батьків* щодо дитини. У разі регламентування законодавцем окремо прав матері чи батька застосовується конструкція «*один з батьків*».

При цьому інформуємо, що відповідно до Положення про Міністерство соціальної політики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 року № 423, *Міністерство соціальної політики України* є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері *з питань сім'ї та дітей*, та відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України.

Водночас зазначаємо, що листи Міністерства юстиції України мають інформаційний та роз'яснювальний характер.

Перший заступник Міністра

Євгеній ГОРОВЕЦЬ